

Link do produktu: <https://quaestio.com.pl/idea-i-panstwo-korona-krolestwa-czech-w-latach-14571547-7-p-19.html>



Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457-1547 (7)

Cena	64,00 zł
Dostępność	Aktualnie niedostępny
Czas wysyłki	5 dni
Numer katalogowy	31
Kod producenta	9788365815545
Kod EAN	9788365815545
Podtytuł	Tom IV. Król i stany. Część 2. Książęta i szlachta. C. Rycerze, włodykowie i inni „urodzeni”
Autor/Autorzy	Bogusław Czechowicz
Ilość stron	584
Format	157 x 229 mm
Oprawa	miękką
Miejsce i rok wydania	Wrocław 2022
ISBN	978-83-65815-54-5

Opis produktu

Streszczenie

Ostatni z trzech zeszytów poświęconych szlachcie (owe trzy zeszyty tworzą część drugą tomu czwartego Idee i państwa) dotyczy niższych warstw szlacheckich. Ponieważ w grę wchodzi setki, a może ponad tysiąc rodów, odstąpiono od ich prezentacji, jak miało to miejsce w zeszytach poprzednich (o książętach i hrabiach oraz o magnatach), i skupiono się na pewnych wybranych zagadnieniach pogrupowanych w 5 rozdziałach. W rozdziale pierwszym (*Wewnętrzne zróżnicowanie niższych warstw szlacheckich*) ukazano najpierw realia natury prawnej i społecznej funkcjonowania niższej szlachty, w tym jej odrębność w stosunku do magnatów, ale też przenikanie się ze stanem mieszczańskim. Podstawowa jest tu kwestia istnienia w Czechach, na Morawach i na Śląsku odrębnych kurii sejmowych dla szlachty wyższej (na Śląsku obradującej razem z książętami) i niższej. Wiele uwagi poświęcono rodom, które balansowały na granicy stanu magnackiego i rycerskiego lub tym, które awansowały do tego pierwszego pod koniec okresu objętego tym opracowaniem (np. Kitlitz, Maltitz, Rechenberg). Zajęto się też przeobrażeniami źródłowej terminologii dotyczącej niższej szlachty, a co za tym idzie – trudnościami w określaniu, kto do jakiej warstwy społecznej w obrębie niższej szlachty należał. Osobnym problemem są tu także nobiliowani mieszcianie, właściciele zamków i wsi (np. kazus Smiškův z Vrchovišt z Kutnej Hory, Rybischa z Wrocławia czy Frenzela w Zgorzelcu), a z drugiej strony – szlachta prowadząca mieszczański tryb życia, zajmująca się rzemiosłem i uczestnicząca we władzach miejskich (np. niektórzy Vřesovicovie w Lounach, Kapliř ze Sulevic w Litomierzycach).

W rozdziale drugim przedstawiono udział rycerstwa w życiu politycznym. Obok korporacji opisano drogi kariery, głównie urzędniczej lub wojskowej. Przedstawiono szereg przypadków awansu społecznego, czy to poszczególnych osób, czy też całych rodów. Wśród nich jest wielu znanych kondotierów, walczących także daleko od granic Korony Czeskiej (wojny z Turcją czy batalie w Prusach, jak Jan Jiskra z Brandysa, Jan Kolda z Žampachu, Otto von Nostitz). Osobne miejsce poświęcono swego rodzaju antykarierze – rozbójnictwu, które było plagą zwłaszcza przełomu XV i XVI wieku (banda Heinricha von Kragen na Łużycach, „Czarny Krzysztof” z rodu von Zedlitz na Śląsku). W każdym z przypadków starano się pokazać dokonania

kulturotwórcze ludzi lub całych rodów. W przypadku „ludzi miecza” są to głównie zamki i różne fortyfikacje (w tym obozy oblężnicze, formowane przy długotrwałym obleganiu zamków). Ale wśród dokonań ówczesnych rycerzy będą i takie osobliwości, jak późnogotycki ex libris Bernarda Birki z Nasile. Uwagę zwraca też rozpisane na „wiele głosów” (tablice pamiątkowe, nagrobki, epitafia etc.) dokonanie fundatorskie Wolfa Buswoja z wpływowej rodziny rycerskiej w księstwie legnickim na Śląsku. Cechowała go wręcz obsesja upamiętniania siebie i swego rodu, który na nim wygaś.

Najobszerniejszy rozdział trzeci dotyczy rodów ukazanych w aspekcie genealogicznym oraz majątkowym. Najpierw prześledzono uwarunkowania prawne własności ziemskiej na obszarze Korony Czeskiej (alodia, lenna, zastawy, dziedziczenie, zabory, sekwestracje i inne kauzy sądowe etc.). Później skupiono się na kilkunastu przykładach rodów, które zamieszkiwały w kilku krajach Korony (co najmniej trzech, np. Talkenberg, Mosch). Następnie ukazano kilkadziesiąt rodów z poszczególnych krajów koronnych, skupiając się na ich działalności kulturotwórczej. Przede wszystkim kładziono nacisk na przejawy indywidualnej lub rodowej reprezentacji, omawiając zamki i dwory, mauzolea z epitafiami i nagrobkami, sporadycznie także pieczęcie i inne dokonania. Zauważono, że wśród rodów rycerskich są takie, które swoim bogactwem i sferą wpływów mogły przyćmić wiele rodzin magnackich, czy nawet książęcych, jak Trčkové z Lipy czy Vřesovicové w Czechach. Na Śląsku i Górnych Łużycach żyło w tym czasie wiele bardzo rozdrobnionych rodów rycerskich, liczących czasem kilkadziesiąt linii (Zedlitz, Seidlitz, Schweinichen, Reibnitz, Gersdorf). Mniej wiadomo o rodach rycerskich Moraw, zwłaszcza środkowych i południowo-zachodnich.

Kolejne dwa rozdziały zbliżają się do problematyki z zakresu historii sztuki, choć wiele czerpią także z dokonań historii, a zwłaszcza archeologii. Pierwszy z nich (czyli rozdział trzeci), koncentruje się na szlacheckich siedzibach. Omówiono tu przejmowanie przez rycerstwo wielkich zamków dawniej monarszych, książęcych lub magnackich, a także spekulację nimi. Chodzi o czasem niezwykle intensywne w czasie zmiany własnościowe, które na ogół nie służyły dbałości o rezydencje. Jednym z rysów tej epoki jest intensywne zanikanie starych zamków. Wymuszały je albo zniszczenia wojenne, albo też zmiany własnościowe (np. koncentracja majątków i konieczność rezygnacji z kilku zamków w ramach jednego dominium). Przeciwwagą dla tego procesu jest wznoszenie od podstaw zupełnie nowych rezydencji – dotyczy tego osobny podrozdział. Najwięcej uwagi poświęcono różnym kierunkom przeobrażeń siedzib szlacheckich, w tym śledzeniu różnych przeciwstawnych procesów. Należą do nich dążenie do regularności, alb też jej zaburzanie, np. przez wzbogacanie brył zamków. W ramach tego procesu widoczna jest z jednej strony archaizacja (szczególnie ciekawe są przykłady z Dolnych Łużyc), ale też sięganie po „nowoczesne” środki wyrazu, jak choćby sgraffita na elewacjach. Dostrzec można w kształtowaniu siedzib dążenie do reprezentacyjności i ono dominuje, ale widać też zjawisko odwrotne – wyzbywanie się cech szczególnych, aż po dwory niższej szlachty niewiele różniące się od chłopskich chałup. Nieco uwagi poświęcono często dziś niezachowanemu w pierwotnej postaci (albo w ogóle) otoczeniu siedzib, takich jak zaplecze gospodarcze czy fosy i stawy. Te ostatnie pełniły zresztą zarówno funkcję gospodarczą, jak i obronną.

Ostatni rozdział dotyczy memorii w kulturze niższej szlachty i na ogół omawia zjawiska i dokonania, które umknęły rozdziałom 1 i 2 przy prezentacji poszczególnych rodów. Przedstawiono rodowe mauzolea albo też kościoły miejskie (najczęściej zakonów żebraczych) stanowiące nekropole szlachty. Omówiono wiele przykładów upamiętniania się poprzez nagrobki i – sporadycznie – epitafia, ale też inne fundacje, jak chrzcielnice, empery czy dzwony.

Zakończenie przynosi rzut oka na dwie kwestie – heraldykę oraz zainteresowanie rodów własną historią, przejawiające się w tworzeniu rodowych legend i mitów, a tym i fabrykowania własnej przeszłości. W ten sposób nawiązano do wstępu, który zawierał zwięzły stan badań, którego początki datują się na XVI-XVII wiek. Sięga on zatem czasów bezpośrednio następujących po tym, co w niniejszej książce przedstawiono.

Spis treści

Wstęp

1. Wewnętrzne zróżnicowanie niższych warstw szlacheckich

1.1. Uwarunkowania ideowe, prawne i majątkowe

1.2. Rycerstwo z aspiracjami, czyli prawie magnaci z jednej strony...

1.3. ...albo nieomal chłopi ze strony drugiej, czyli włódykowie, ziemianie, panosze, rychtarze, wolni sędziowie i sołtysi.

2. Udział w życiu politycznym

2.1. Korporacje

2.2. Kariery: urzędnicy i dowódcy

2.3. Antykariery: rozbójnictwo

3. Rody i majątki

3.1. Rycerski stan posiadania

3.2. Powinowactwo ponad granicami krajów koronnych

3.3. Rody rycerskie – egzemplifikacje

3.4. Powszechna anomalia – ziemianin w mieście

4. Siedziby rycerskie

4.1. Wielkie zamki monarsze, książęce i magnackie w rękach niższej szlachty

4.2. Speculacja zamkami

4.3. Zanikanie siedzib starych

4.4. Nowe siedziby wznoszone na surowym korzeniu

4.5. Kierunki przeobrażeń rycerskich siedzib

5. *Tielo w tomto Bozim chramie odpocziwa*, czyli rycerstwo wobec Kościoła

5.1. *Mulier bona et honesta, mater pauperum*. Donacja versus sekularyzacja

5.2. *Nemque hoc lapide memoriam prorogavit* – nekropole, epitafia i nagrobki

6. W świecie herbów i herbowych legend, czyli zamiast zakończenia.

Wykaz źródeł i literatury.

Spis ilustracji

Summary

Indeks osobowy

Indeks topograficzny